

ASORKD

ASOCIACE PRO OCHRANU A ROZVOJ KULTURNÍHO DĚDICTVÍ ČR

The Association for the Conservation and Development of the Cultural Heritage in the Czech Republic

Karolíny Světlé 5, 110 00 Praha 1, Tel.: +420 371 595 624; GSM: +420 777 183 077, +420 737 939 104, +420 736 181 289

prezidium@asorkd.cz; www.asorkd.cz; www.zachrante-lazne-kyselka.cz/

STANOVISKO

K NÁVRHU PŘÍSTAVBY NÁRODNÍ KULTURNÍ PAMÁTKY INVALIDOVNY V PRAZE

aneb

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV SOBĚ

Invalidovna – východní průčelí

V republice máme další kontroverzní projekt – nejen schválený, ale přímo vychvalovaný samotnou ředitelkou NPÚ – jde tu o objekt v majetku NPÚ a budoucí reprezentační sídlo této mohutné instituce. Je nutné také připomenout, že jde u nás zatím – pokud vím – o bezprecedentní zásah do národní kulturní památky. NPÚ shledal, že největší barokní stavba u nás nebude pro jeho záměr stačit a rozhodl, že potřebuje moderní přístavbu. Její formu zvolil jako deklaraci současné doby, jako důkaz schopnosti a vůle NPÚ pracovat s moderní architekturou. Pokud NPÚ cítil potřebu vyjádřit rozpolcenost a hluboký úpadek doby, může slavit úspěch. Lépe vyjádřit chaos a ztrátu soudnosti ani nelze. Tentokrát se rozdělení národa na příznivce a odpůrce návrhu v podstatě nekoná – všichni jsou zajedno – protestující laici i odborná veřejnost mají jasnou převahu – deklaraci současné doby zpochybňuje málokdo. Další argument, že „nová Invalidovna bude symbolizovat

prolnutí starého a nového“ a že „památková péče může a chce pracovat s památkovou architekturou...“ ale vzbuzuje poněkud rozpaky. Posuďte sami:

Invalidovna – návrh přístavby k jižnímu průčelí – podrobněji [ZDE](#)

Pokud budeme posuzovat argumentaci paní ředitelky NPÚ z hlediska návaznosti návrhu na současnou dobu, nelze jí upřít oprávněnost. Lépe vyjádřit rozpolcenost a ztrátu soudnosti ani nelze. Tento projekt jen potvrzuje dávno známou skutečnost, že architektura vyjadřuje paradigma doby. Vezměme to popořadě:

1. **„Nová architektura bude symbolizovat prolnutí nového se starým“** – toto prohlášení má základ v současné neotřesitelné víře našich „elit“, že o podstatě jevu nás informuje a rozhoduje jeho označení „odborníky“, ne náš nedostatečný, nepoučený kognitivní systém, který jsme dostali bezplatně od přírody vrozený „a priori“. Tento systém nám slouží, abychom svými smysly získávali informace ze svého prostředí a uměli je třídit, podle jejich sounáležitosti (kontextu). Pokud se někomu to splnutí nezdá, odvažuje se příliš – totiž věřit svým očím víc, než paní ředitelce, kterou přece staví její funkce do role rozhodujícího arbitra.

Domýšlí někdo konečně důsledky tohoto stavu? Održení našeho poznání od reality vyhnalo zdravý rozum – nejen v památkách. Do většího nebezpečí se snad nemůže civilizace dostat.

2. **„Památková péče může a chce pracovat s moderní architekturou.“** – Zřejmě opravdu chce, ale jestli opravdu může, je problematické. Mohla by, kdyby pochopila řád historické architektury – smysl architektonického dědictví. Kdyby byla schopná upustit od různých dočasných intelektuálních konstruktů o nezbytnosti kontrastu a individualizace všeho, a rehabilitovat přirozené vidění skutečnosti jako zdroj svého úsudku.

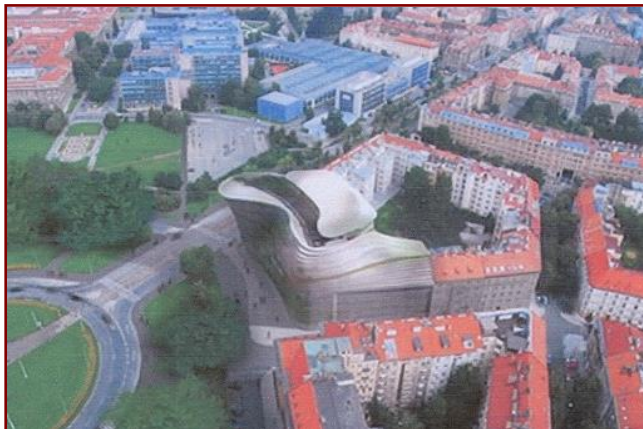
Zpět k návrhu přístavby. Nesporně tu máme další kontroverzní projekt, který můžeme bez rozpaků přidat k jejich přehledu, který jsme již dříve pořídili v souvislosti s vyjádřením k návrhu SEFO – přístavbě Muzea umění v Olomouci. Všechny uvedené projekty volají po jednotné a srozumitelné koncepci památkové péče, po ochraně našeho národního dědictví před svévolí současného individualistického přístupu.

Na další straně si můžete prohlédnout tento přehled nejznámějších památkovou péčí schválených kontroverzních projektů.

NĚKOLIK DROBNÝCH OBRÁZKŮ PRO OSVĚŽENÍ PAMĚTI

Maršmeloun si své dimenze i po korekci ponechal

Bílý medvěd na Vítězném náměstí, Praha 6

Věčko na pankrácké pláni

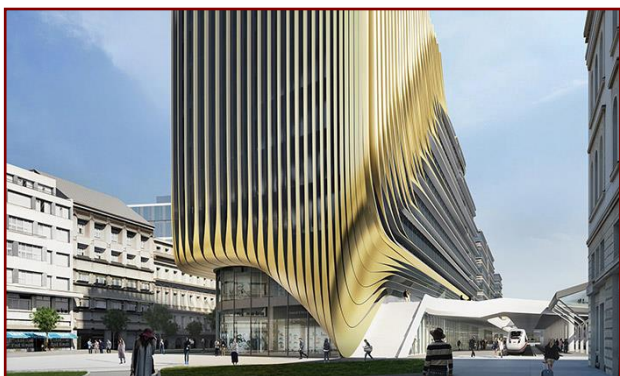
Upravený návrh - Bílý medvěd v kleci

Návrh věže Šantovka v Olomouci

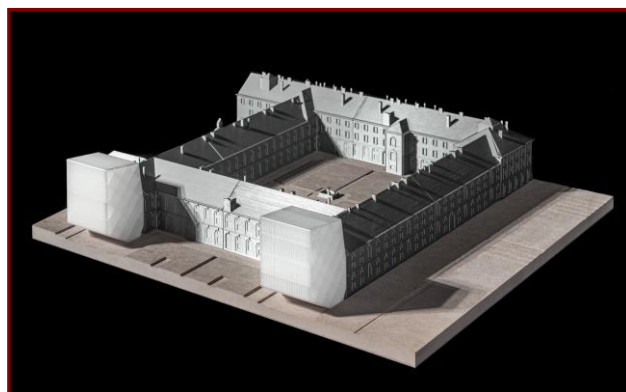
Návrh knihovny – Chobotnice - na Letné v Praze

Návrh zástavby od Zahy Hadid u Masarykova nádr.

Návrh stavby před průčelím zámku v Liblíně

Dostavba Muzea umění v Olomouci a Invalidovny v Praze – schváleno bez architektonické soutěže

CO MAJÍ VŠECHNY TYTO „KONTROVERZNÍ“ PROJEKTY SPOLEČNÉHO?

1. Všechny byly schváleny památkovými institucemi – Národním památkovým ústavem jako odborným garantem a magistrátem, případně příslušným stavebním úřadem.
2. Všechny vyvolávají spor mezi památkovými institucemi a veřejností – jak laickou, tak odbornou.
3. U všech se protest veřejnosti týká vzhledu navrhovaných staveb. Je zřejmé, že elity památkové péče vidí a hodnotí stavbu nebo návrh jinak, než protestující občané.

Protože se tyto spory stále opakují a stále podřívají důvěru v památkové instituce, je nezbytné hledat jejich příčinu. Ze společných vlastností těchto projektů je pro pochopení sporů klíčem jejich vzhled. Proč památková péče hodnotí tyto stavby naprosto odlišně než veřejnost? Vysvětlení přináší naše poznatky moderní vědy – především psychoanalýza vizuálního vnímání skutečnosti kolem nás. Moderní psychoanalýzy vizuální percepce potvrdily převratný objev Immanuela Kanta, který již v 18. století vysvětlil úlohu prostoru v našem vnímání prostředí kolem nás a současně v naší mysli. Připravil tak půdu pro „celostní psychologii – „Gestalt“, která zpětně jeho objev potvrdila.

V první polovině 20. století vznikla v Německu „celostní psychologie – „Gestaltpsychologie“, jejíž výsledky vysvětlily na základě experimentálně doložené psychoanalýzy, jakým způsobem vnímáme své prostředí, kdy jsme schopni vizuální cestou nabyté poznatky třídit a dále skládat do konečné informace – a naopak, kdy vnímáme neuchopitelný chaos. Prokázalo se, že pro vizuální percepci prostředí platí, že **ačkoli vnímání určitého celku je podmíněno vnímáním jeho částí a jejich vlastností, celek sám ve výsledku ovlivňuje vnímání součástí**. Potvrdilo se, že vnímání tvaru určuje nejen percepci jeho částí, ale především jejich konfigurace. Výsledný tvar celku v naší představě zůstává stejný i při změně některých detailů. Gestaltisté objevili tzv. tvarové zákony. Pro architekturu je důležitý zákon podobnosti – v podstatě kontextu: **„Podobné prvky jsou považovány za sounáležitě a spojují se do jednoho celku“**. Čím více individuality si zachová součást celku, tím spíš se oddělí.

Tento způsob vidění a třídění informací takto získaných sdílíme všichni od narození, je nám přirozeně vlastní. Historická architektura mu vychází vstříc svou kontextuální provázaností, patrnou na vztazích v městské struktuře ale i na jednotlivých objektech. **Vzájemnou „soběpodobnost“ v architektuře vytváří především sdílený vztah jednotlivých objektů i jejich součástí k prostoru**. Objekty i jejich části, které mají různý vztah k prostoru, nemohou vytvořit sounáležitý celek. Věť, jejíž působnost přesahuje hrotem svého jehlanu vysoko nahoru do prostoru, nevytvoří celek se stavbou, jejíž působnost končí pláštěm objektu – např. se skleněným nečleněným hranolem. Podobně při stavbě vymezující se jasně od prostoru, která má navázat na členitou architekturu základního objektu, která se s prostorem prolíná na povrchu svých členitých fasád i v jejich siluete, nemůže splynout s původním objektem, zůstane vždy nechtěným přílepkiem, který znehodnotí celek.

Kontext má integrující sílu, vytváří větší sounáležitě celky, které vycházejí vstříc našemu vrozenému způsobu vnímání. Tady nacházíme i zdůvodnění, proč je nám v historických městech dobře, proč si stále vysoce ceníme i jednotlivé památky, které se dochovaly mnohdy jako solitéry v moderní zástavbě nebo krajině. „Nepoučení občané“ vidí tímto způsobem své město, krajinu. Nejde o záležitost individuálního vkusu, tradice, ani o neschopnost přijímat nové, jde o řád uplatňovaný zcela neuvědoměle v architektuře i urbanismu do konce 19. století – jde o kontext, o prioritu prostoru.

Současné etablované elity památkové péče vidí architekturu jako jednotlivé mobilní artefakty, bez pevné vazby k prostředí, která je určující pro její identitu. Podobný jev pozoroval již Bruno Zevi v polovině 20. století. V knize „Architecture as Space – how to look at Architecture – Jak se dívat na architekturu“ píše: „Typickým nedostatkem pojednání o architektuře je, že se v nich stavby hodnotí stejně, jako by to byly sochy nebo obrazy, to znamená zvenčí a podle jejich vzhledu, jako ryze plastická díla“. Tento postoj se u teoretiků architektury nezměnil, naopak posílil vypjatým individualismem doby neoliberální. Jde o určitou deformaci vidění skutečnosti – nikdo nemůže vidět pouze jediný dům v řadě, vždy vnímáme i souvislost s okolím.

Kontext je dnes považován mnohými teoretiky za záležitost spojenou s historickou архитектурou, jenomže **kontext je nadčasovou hodnotou architektonického dědictví**. Jako vše, co reálně existuje, je – anebo není přítomen, ale rozhodně nepřestal existovat, když jeho existenci známý moderní architekt Rem Koolhaas popřel. Potřeba kontextuálního vidění tu zůstala u všech, kteří o slavném výroku neslyšeli, nebo se jím nedali ovlivnit. Zůstala dokonce ve vnímání i samotnému Remu Koolhaasovi, když dospěl k poznání, že všechny záměrně proti kontextu navržené a realizované „vysoce originální“ stavby, které se snaží o kontrast s okolím – především se sousedními stavbami, nedávají dohromady smysl – tj. nejsou schopné se integrovat do soudržného smysuplného celku. Rem Koolhaas zřejmě postrádal kontext – i když to nevyslovil a asi ani nepochopil – domnívá se, že řešením je beztvará architektura, charakteristická podle jeho názoru pro památkovou péči.

Architektura je pro něho ztvárněním hmoty, budovy navrhoval jako obrovské plastiky. Jenomže město není obrazárna, galerie ani muzeum. Architektura v jednotě s urbanismem v první řadě vytváří umělé, ale skutečné životní prostředí společnosti. Smysl architektury není v první řadě její ztvárnění – smyslem architektury je vytváření jednotně působících prostorů, formování prázdna. Prostor totiž není jen kolem nás, ale i v nás. Jak bylo napsáno výše, objevil to již v 18. století Immanuel Kant. Je to forma naší mysli, prostřednictvím které vnímáme své prostředí. Pokud můžeme vnímat ucelené prostory, ztotožníme se se svým prostředím a orientujeme se. Každý ví ze zkušenosti, že tam, kde nemáme ucelený prostor, těžko se orientujeme. V lese, kde není cesta, jen stromy kolem nás – stejné kmeny smrků – zabloudíme. Naše orientace je ztížená i na sídlištích, kde prostor není vymezen, ale jaksi protéká kolem budov a zůstává pro nás neuchopitelný.

Jednotné působení prostoru náměstí nebo ulice vytvoří pouze architektura, která prostor jasně vymezí a současně sdílí k němu stejný vztah. To ji integruje do jednotně působícího celku. Pro názornost přinášíme obrázky dvou náměstí z městských propagačních materiálů:

Obě náměstí působí jako soudržný celek. Architektura, která je vymezuje, v obou případech sdílí stejný vztah k prostoru. V Telči jde o výraznější vertikální směřování i o bohatší členění fasád – tj. výraznější vzájemné pronikání hmoty a prostoru, než v Budějovicích. V obou případech je ale výsledkem ucelený prostor.

Podobně ke splynutí přístavby s původní stavbou, ke spojení starého s novým do sounáležitého celku dochází pouze tehdy, jestliže přístavba sdílí s původním objektem stejný vztah k prostoru. Jinak dojde ke vzniku nesourodého slepence, zraněné trosky, která by svým zoufalstvím stresovala kolemjdoucí. Dostavba věží ke svatovítské katedrále čelila v průběhu času různě intenzivní kritice, jedno podstatné ale nejde přehlédnout: architektům Josefu Mockerovi a Kamilu Hilbertovi ve významné spolupráci s architektem a vrchním stavebním radou Josefem Hlávkou se podařilo spojit novou přístavbu s původním torzem navázáním na vertikální spirituální transcendenci původní stavby do monumentálního celku a dát Praze panorama, odpovídající jejímu postavení ve střední Evropě. Ostatně právě sdílený vertikální přesah spojil jednotlivá slohová období v Praze v jedinečně harmonický celek. Jeho krása je v současné době ohrožena i těmi, kteří by ho měli chránit.

Napjatá situace kolem návrhu přístavby národní kulturní památky Invalidovny by měla být řešena především posouzením nezbytnosti jakkoli rozšiřovat její objem – a to i za cenu redukce současného programu. Jde totiž o národní kulturní památku. Je nepochopitelné, že ani v tomto případě památkový zákon ani etablované elity jednotnou koncepci ochrany nemají.

Na rekonstrukci objektu by měla být vypsána soutěž. Je nezbytné, aby se projednání návrhu jakéhokoli stavebního zásahu zúčastnila veřejnost. Je na čase, aby architektonické dědictví bylo chápáno jako výjimečně cenná součást umělého životního prostředí, které nám dochovalo svou největší nadčasovou hodnotu – kontextuální prostorovou kompozici zástavby, dominantní postavení prostoru. Právě její zachování v památkových městech a obnovení v architektonické tvorbě by mělo být programem pro skutečně současnou architekturu a urbanismus, pro nezbytné sjednocení památkového a stavebního zákona a pro návaznost na zákon o ochraně životního prostředí. Podklady k tomu nabízí neprávem opomíjený **dokument MMR z r. 2014 Politika architektury a stavební kultury ČR**. V tématu 3 – Začlenění staveb do prostředí požaduje doplnit územně plánovací analytické podklady o analýzu kompozičních vztahů v zastavěném území i v krajině. Jiskřička světla i naděje v kouřové cloně našich „odborných elit.“

V Praze 5 října 2020
Ing. arch. Marie Švábová
viceprezidentka ASORKD